

**Нові структурно-семантичні й стилістичні вияви синтаксичних
одиниць у ролі заголовків
сучасних українських газетних текстів
(на матеріалі періодичних видань Вінниччини)**

У статті проаналізовано заголовки, побудовані за зразком простого (двоскладного й односкладного) та складного (сполучникового й безсполучникового) речень. Окреслено їхню функціональну специфіку в мові газет Вінниччини, указано на нові риси й тенденції. Установлено стилістичні та комунікативно-прагматичні вияви синтаксичних одиниць у ролі заголовкових комплексів вінницьких газетних публікацій на тлі попередніх тенденцій їхнього функціонування.

Ключові слова: *заголовок, функція заголовка, просте речення, складне речення, нові тенденції, мова сучасних газет Вінниччини.*

Обґрунтування та формулювання проблеми дослідження. У сучасних умовах глобалізації світового інформаційного простору, відновлення лігвокультурного ареалу функціонування української мови й культури актуальності набуває екстенсивний підхід до з'ясування специфіки і природи еволюційних процесів – від дослідження мови як замкнутої системи до її вивчення у зв'язках і різноманітних функціональних виявах. На все нове, що відбувається в мові під впливом зовнішніх чинників, найшвидше реагує газетно-публіцистичний стиль, зокрема мова газет, на якій дедалі частіше фокусують вектор стилістичних досліджень. Значущості набувають такі особливості сучасної української преси, як рекламність, стилістичний ефект новизни, діалогічність, посилення особистісного чинника в тексті та ін. Розширюється діапазон функцій, що їх виконують друковані ЗМІ, зокрема виразно актуалізується функція маніпуляції свідомістю мовців, створення їхнього психологічного комфорту/дискомфорту й соціальної детермінації

поведінки тощо. Реалізація згаданих функцій значною мірою припадає на заголовкові комплекси, які не лише конденсують у собі змістову й композиційну специфіку тексту, а й слугують центром вияву авторської інтенції, орієнтиром для вироблення стратегії сприйняття тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливе зацікавлення заголовком зумовлене його домінантним місцем у структурі будь-якого тексту, семантичною складністю, розлогою синтаксичною типологією та розмаїттям функцій. Це своєрідний актуалізатор текстової інформації. Його неодноразово досліджували з погляду структури, семантики, стилістики, прагматики на матеріалі публіцистичних і художніх текстів (В. М. Ронгінський [8], А. О. Сафонов [9; 10], А. В. Фатіна [11], С. В. Лазаренко [5], А. О. Лютая [6], Л. П. Юлдашева [13] та ін.). Проте специфіку функціонування синтаксичних одиниць у ролі заголовків газетних текстів Вінниччини донині не з'ясовано, не виокремлено й нових тенденцій у їхній прагмастилістичній інтерпретації, що й надає науковій розвідці **актуальності**.

Метою пропонованої статті є структурно-стилістичний аналіз заголовків вінницьких газетних текстів, окреслення специфіки їхнього функціонування, вияв нових тенденцій стилістичної інтерпретації в контексті публіцистичного викладу. За матеріал дослідження правлять реченнєві ілюстрації, дібрані з газет «Вінниччина» (далі – В) та «Вінницька газета» (далі – ВГ) за 2017–2018 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як засвідчує обстежений матеріал, у мові сучасних вінницьких газет функціонують заголовки-словосполучення й заголовки-речення, проте активністю вирізняються останні. Передовсім це прості односкладні непоширені й поширені речення – структури стислі, економні, з досить помітним акцентом на виконуваний дії та її об'єктові: *Поглиблюють співпрацю* (В, 06.06.2018, с. 1); *Малюватимуть місто* (В, 06.06.2018, с. 1); *Відтворюють минуле* (В, 16.05.2018, с. 1); *Допомагатимуть багатодітним родинам* (В, 09.05.2018, с. 4); *Пенсії перерахують!* (В, 13.04.2018, с. 1); *Рух транспорту перекриють!* (В, 13.04.2018, с. 1).

Дещо рідше журналісти послуговуються заголовками, у ролі яких – прості двоскладні непоширені речення з прямим й інверсованим порядком розташування головних членів, пор.: *Брацлавчани протестують* (В, 29.06.2018, с. 1); *Борги ростуть* (В, 29.06.2018, с. 1); *Жнива почалися* (В, 27.06.2018, с. 1); *Новоріччя почалося!* (ВГ, 22.12.2017, с. 1) і *Стартувала зміна* (В, 27.06.2018, с. 1); *Звітують прикордонники* (Вінниччина, 13.04.2018, с. 1).

Проте серед реченнєвих заголовків найбільше простих двоскладних й односкладних речень неповної структури. Як і в попередні роки [8; 7; 12; 1; 2 та ін.], у мові газет Вінниччини в ролі заголовків переважають еліптичні речення з пропущеними присудками. Так само активні прийменникові еліптичні конструкції, у яких прийменники розташовані в середині синтаксичної побудови, щоправда, під впливом динаміки суспільно-політичних реалій дещо видозмінилася структура й семантика заголовків. Для визначення еліпсованого предиката важливе значення, як і раніше, «має релятивна семантика прийменника, що разом з іменником указує на певні валентні позиції предиката, отже, вказує також на інтенційні можливості дієслова» [2, с. 87]. Прикметно, що в усіх, без винятку, заголовках місцевих газетних публікацій еліпсис дієслова оформлено пунктуаційним знаком «тире». Проте на противагу активним у складі еліптичних речень прийменникам *для, без, поза, проти, напередодні* та ін., зафіксованим у заголовках усеукраїнських видань [3, с. 145], у сучасній місцевій пресі традиційно переважають усталені здавна прийменники *на, в (у)* [1, с. 22–24] і лише подекуди в складі еліптичних речень натрапляємо на прийменники *під, серед*. Пор.: *Хороший слюсар – на вагу золота* (В, 04.07.2018, с. 6); *Батькова справа – в надійних руках* (В, 25.05.2018, с. 3); *Вінницький міський голова – у п'ятірці найкращих інноваторів в Україні* (ВГ, 01.12.2017, с. 1); *Добрива для вазонів – під руками* (В, 06.07.2018, с. 7); *Екологічна освіта – серед пріоритетів* (В, 27.06.2018, с. 5).

Пропуск головного члена односкладного речення в заголовках газетних публікацій Вінниччини також досить поширене явище. Так само, як і в разі невербалізації присудка, активністю вирізняються еліптичні речення з

прийменниками в середині побудови. Найтиповішими є два види таких речень-заголовків: 1) поширеніші ті з них, у яких експлікується об'єкт дії та адвербіальний компонент, що вказує на місце спрямування чи мету дії і завжди перебуває в прикінцевій позиції, напр.: *Матеріальну допомогу – на відновлення домівок* (В, 11.10.2017, с. 2); *Дозвілля молоді – на новий рівень* (ВГ, 01.12.2017, с. 2); *Допомогу – на схід, подяку – на захід* (ВГ, 14.04.2017, с. 2); 2) менш уживані еліптичні речення-заголовки з експліцитними локативами, які визначають вихідний та кінцевий пункт переміщення. Векторність значення невербалізованого предиката в таких заголовках реалізується переважно за допомогою прийменників з – на, від – до, напр.: *З виставки – на передову* (В, 06.09.2017, с. 1); *Від безробіття – до власної справи* (ВГ, 24.08.2017, с. 4); *Від колгоспника – до письменника* (В, 23.05.2018, с. 10). Еліпсис дієслова руху в обох синтаксичних різновидах «виконує експресивно-видільну функцію, суть якої полягає у виокремленні обставин дії як комунікативно важливих компонентів і в увиразненні стрімкості, швидкості реалізації самої дії» [3, с. 146].

Спостережено тенденцію до активізації в складі заголовків еліптичних речень спонукального характеру (як окремих простих речень, так і в ролі предикативних частин складного речення), структурованих здебільшого з двох частин: перша – іменник із залежними словами в давальному відмінкові зі значенням непрямого об'єкта, адресата дії, друга – іменник у знахідному відмінкові зі значенням прямого об'єкта, напр.: *Підприємцям – зелене світло!* (ВГ, 06.10.2017, с. 2); *Педагогам – гідну зарплату, учасникам АТО – земельну ділянку, дітям – сучасну молочну кухню* (ВГ, 02.06.2017, с. 2); *Дітям – комфорт і затишок, новим трамваям – зелену вулицю* (ВГ, 10.02.2017, с. 9). Нерідко спостерігаємо зворотний порядок розташування таких частин: *Особливий заклад – особливим дітям!* (В, 06.07.2018, с. 1); *Подільські яблука – всьому світу!* (В, 06.04.2018, с. 2); *Бюджетні освітні заклади – громадам* (В, 20.07.2018, с. 3), що сприяє увиразненню адресата дії – дітей з особливими потребами, для яких у Козятині створено сучасний інклюзивно-ресурсний

центр (у першому реченні); величезної території, низки країн, представникам яких смакують подільські яблука (у другій реченнєвій ілюстрації); об'єднаних територіальних громад, утворених у рамках реформи децентралізації (у третьому реченні).

Прагнучи до створення експресивних ефектів несподіваності, різкої зміни думок і навіть оригінальності у відтворенні життєвих реалій журналісти місцевих видань намагаються урізноманітнювати зміст і структуру еліптичних речень-заголовків із імпліцитним присудком двоскладного чи головним членом односкладного речення шляхом усічення серединного експліцитного компонента, напр.: *Турнір... у бібліотеці* (ВГ, 09.06.2017, с. 14); *На екскурсію... в під'їзд* (В, 18.08.2017, с. 7); *Літній табір... для літніх людей* (В, 15.06.2018, с. 2); *Як можна заощадити... на субсидії* (ВГ, 19.05.2017, с. 1). Обірваність, як бачимо, позначають трикрапкою, яка вказує на несподіваність наступної частини заголовка, увиразнює невідповідність між змістом обох частин, розмежованих пунктуаційним знаком [7, с. 124]. Такий спосіб оформлення еліпсованих структур уможлиблює затримання уваги читача на сутності висловленого, викликає бажання заповнити пропущене в змісті фразами з контексту, тобто спонукає до прочитання статті.

На тлі еліптичних структур із невербалізованим присудком у ролі заголовків газетних статей Вінниччини особливу експресію виявляють речення з обома еліпсованими головними й деякими другорядними членами. На противагу тенденціям минулих років щодо активного використання моделей заголовків, які складаються з одного означення [8, с. 197], на шпальтах сучасних вінницьких газет у їхній ролі спостерігаємо активне використання однорідних означень, напр.: *Творчі, веселі, талановиті...* (В, 20.06.2018, с. 6); *Сильний, добрий і рідний* (ВГ, 16.06.2017, с. 9); *Найвродливіші, найрозумніші, найсміливіші...* (В, 06.06.2018, с. 7); *Якісне, привабливе, вітчизняне* (ВГ, 21.07.2017, с. 3). Як бачимо, за умови елімінації підметів наявний трикомпонентний ряд однорідних членів речення употужнює актуалізацію

означальних характеристик осіб, предметів, що є суб'єктами публіцистичного викладу.

Виявляють тенденцію до дедалі ширшого вживання в ролі газетних заголовків різнотипні за модальністю й експресією речення. Журналісти місцевих друкованих періодичних видань активно вводять до структури спонукально-окличних чи розповідно-окличних речень поширені й непоширені звертання, чим інтимізують, експресивно увиразнюють виклад, надають йому живорозмовних інтонацій, напр.: *Обніміться ж, **брати мої!*** (ВГ, 24.03.2017, с. 10); *Доживіть до ста, **бабуню Олю!*** (В, 13.04.2018, с. 5); *Дерзай, **талановита юнь!*** (ВГ, 26.05.2017, с. 3); *Тату, озовися!* (В, 11.07.2018, с. 1); *Уклін тобі, **школо!*** (В, 30.05.2018, с. 1); *Спасибі, **бандуро!*** (ВГ, 13.10.2017, с. 7); *Зі століттям, **ветеране!*** (ВГ, 17.11.2017, с. 2); *Доземний вам уклін за подвиг, **ветерани!*** (ВГ, 12.05.2017, с. 1). Як засвідчують подані реченнєві ілюстрації, в окличних структурах спонукальної модальності зі звертаннями більшою мірою, ніж у розповідно-окличних реченнях, сконденсовано емоційно-експресивне забарвлення, передано емоційно-чуттєвий стан мовця [4, с. 301], що й спричиняє їхню популярність у мові українських регіональних ЗМІ.

На противагу тенденції до поступового зникнення з мови сучасних газет усеукраїнського масштабу діалогічних заголовків, побудованих за зразком «питання – відповідь» чи «питання – спонукування» [3, с. 185], у місцевій пресі заголовки на зразок «питання – спонукування» є особливо активними, вирізняються стилістикою розмовності, спонтанності, інтригують незвичністю форми, спонукають до прочитання публікацій, названих у такий спосіб. Напр.: *Маєш ідею? Ділися!* (В, 20.07.2018, с. 1); *Хочеш керувати містом? Роби це!* (ВГ, 16.06.2017, с. 2); *Є ідея? Поспішайте на конкурс!* (ВГ, 26.05.2017, с. 3); *Палиш листя? Плати штраф!* (В, 13.04.2018, с. 3); *Маєш корову? Отримуй компенсацію!..* (В, 11.04.2018, с. 2); *Маєш «Мерседес»? Плати податок...* (В, 06.04.2018, с. 2); *Шукаєш працівників? Звертайся!* (ВГ, 15.12.2017, с. 7).

Так само активно в мові сучасної преси Вінниччини функціонують заголовки, побудовані за моделлю «ствердження – питання»: *Соборна, 101.*

Яким фасаду бути? (ВГ, 09.06.2017, с. 2); *Випускний. Свято юності чи репетиція весілля?* (В, 04.07.2018, с. 3); *Порошенко на виборах перший. Хто другий?* (ВГ, 03.11.2017, с. 2); *Створять Вищий антикорупційний суд... Що далі?* (В, 13.06.2018, с. 3).

Новою є тенденція до активізації в ролі заголовків місцевих газетних публікацій складних сполучникових і безсполучникових речень. Журналісти надають перевагу складним сполучниковим структурам, очевидно, тому що вони більш інформативні, влучно актуалізують різнопланові граматичні функції категорій часу, умови, мети, місця, причини, наслідку тощо, і в сучасних умовах динамічного життя легкі для сприймання й отримання мінімуму інформації, яку читач, за потреби й бажання, може поглибити. Пор.: *Коли на тральщику служили бойовому, зривали міни і на дні морському* (В, 30.05.2018, с. 9); *Де господар не ходить, там нива не родить* (В, 13.04.2018, с. 6); *Де безпека – там і гроші* (ВГ, 18.08.2017, с. 2); *Де народився, там і пригодився* (В, 18.04.2018, с. 8); *Де був смітник, там тепер фестивалють* (ВГ, 07.07.2017, с. 3); *Що робити, якщо листя огірків жовтіє* (В, 20.07.2018, с. 6); *Коли стеля впаде, листи не допоможуть...* (В, 04.07.2018, с. 4); *Щоб на столі були огірки, їх треба спочатку підживити* (В, 22.06.2018, с. 6); *Що робити, щоб не захворіти* (ВГ, 27.10.2017, с. 3).

Дуже часто журналісти місцевих видань обмежуються в заголовку лише однією підрядною частиною, висуваючи на передній план цільовий мотив публікації, настанову умови, способу дії, з'ясувальні чи означальні характеристики, як-от: *Щоб дітям було тепло* (ВГ, 03.11.2017, с. 13); *Щоб місто ставало безпечнішим* (В, 30.05.2018, с. 2); *Щоб нагадати про небезпеку* (ВГ, 08.12.2017, с. 2); *Коли дитина хоче працювати...* (В, 04.07.2018, с. 5); *Коли директор любить спорт...* (В, 06.06.2018, с. 4); *Як змінилися зарплати українців у 2017 році* (ВГ, 22.12.2017, с. 2); *Як удосконалити конкурс громадських ініціатив* (ВГ, 15.12.2017, с. 8); *Як міська влада сприятиме розвитку бізнесу* (ВГ, 08.12.2017, с. 1); *Як Прем'єр-міністр «працював» Святим Миколаєм* (ВГ, 22.12.2017, с. 3); *Як зросли доходи і видатки міського*

бюджету (ВГ, 17.11.2017, с. 2); *Як швидко міські служби реагують на наші звернення* (ВГ, 17.11.2017, с. 4); *Як змінюються прибудинкові території* (ВГ, 10.11.2017, с. 4); *Як перераховуватимуть субсидії в Україні* (ВГ, 10.11.2017, с. 13); *Як двадцять п'ята школа перемогла скептиків і зламала стереотип* (ВГ, 06.10.2017, с. 4); *Про що говорили профспілки і влада* (ВГ, 03.11.2017, с. 10); *Що знайшли археологи у Вінниці* (ВГ, 20.10.2017, с. 2); *Що принесла і ще принесє українцям пенсійна реформа* (ВГ, 13.10.2017, с. 3); *Хто дбає про дозвілля вінничан* (ВГ, 24.11.2017, с. 10); *Чим Японія причаровувала вінничан* (ВГ, 10.11.2017, с. 8); *Які фахівці потрібні аграрному сектору Вінниччини* (ВГ, 06.10.2017, с. 3). Саме такими заголовками останнім часом рясніють вінницькі газети. Журналісти свідомо обирають їх для актуалізації змісту своїх публікацій з огляду на інформативну ємкість, сконденсованість структури, стилістичну довершеність та емоціогенність.

Відносно недавно газети «Вінниччина» й «Вінницька газета» почали вміщувати (і це стало їхньою специфікою) цікаві матеріали-поради городникам, садівникам, дачникам і широкому загалу щодо вирощування овочів та фруктів, кущів та дерев. Заголовки таких публікацій зазвичай оформлюють так само лаконічно – як підрядну частину складнопідрядного речення з акцентом на сутності поради й приверненні уваги читача до неї. Напр.: *Що можна посадити в другій половині літа* (В, 20.07.2018, с. 6); *Що посадити на одній грядці з помідорами в теплиці* (В, 29.06.2018, с. 6); *Що варто знати городнику про прищипування* (В, 13.07.2018, с. 6); *Чим підживити рослини* (В, 06.07.2018, с. 6); *Як прискорити дозрівання томатів* (В, 06.07.2018, с. 6); *Щоб баклажани гарно вродили* (В, 15.06.2018, с. 6); *Щоб огірки віддячили гарним урожаєм* (В, 18.05.2018, с. 3).

Так само, як і в газетах усеукраїнського рівня, в місцевій пресі досить помітною і виразною є відносно нова тенденція до активізації означальних складнопідрядних речень у ролі газетних заголовків. Головна частина цих заголовкових речень вирізняється структурною неповнотою, містить лише опорний іменник, який потребує обов'язкового пояснення, конкретизації у

підрядній частині [3, с. 248], напр.: *Лікарня, яку підтримує громада* (В, 11.05.2018, с. 7); *Реформа, яка розв'язує руки* (В, 25.04.2018, с. 4); *Фестиваль, який став традиційним* (В, 13.04.2018, с. 3); *Спорт, який ми обираєм* (В, 13.04.2018, с. 2). Актуалізуючи ключове слово тексту, поданого нижче, журналіст номінує суб'єкт чи об'єкт викладу, чим допомагає читачеві легко зорієнтуватися в газетному матеріалі, узяти чи не взяти його до уваги.

За допомогою безсполучникових речень виражають максимум змісту мінімумом мовного матеріалу. Здебільшого в таких заголовках журналісти поєднують номінативну й двочленну чи одночленну предикативну частини, напр.: *Монетизація: пристрасті вирують* (В, 22.06.2018, с. 3); *Увага: шахраї полюють на паї!* (В, 22.06.2018, с. 1); *23 сесія: важливі рішення і прохання припинити політичні спекуляції* (ВГ, 03.11.2017, с. 4); *Озброєні і небезпечні: реформа Державної прикордонної служби* (ВГ, 24.11.2017, с. 4). Двокрапка в заголовках виконує подвійну функцію: 1) передбачає граматичний зв'язок предикативних частин, які сприймаються як єдине ціле; 2) є показником їхніх семантичних відношень. Використовують двокрапку переважно в побудовах з пояснювальним значенням за потреби уточнення, розгортання предикативної частини.

Проте найвищу активність у мові місцевих українських газет виявляють заголовки, у яких перший компонент становить синтаксичну структуру номінативного типу – ім'я та прізвище (іноді – ще й посада чи професія) співрозмовника, у якого беруть інтерв'ю, а другий компонент (просте двоскладне речення) окреслює сутність розмови, ідей, думок, пов'язаних із поіменованим субстантивом, пор.: *Світлана Кривенко: «Ми допомагаємо людям з інвалідністю відчувати себе повноцінними членами суспільства»* (ВГ, 15.12.2017, с. 7); *Тетяна Назаренко: «Ми просто скористалися своїм правом на комфорт»* (ВГ, 17.11.2017, с. 4).

Досить часто межі діалогічних реплік співрозмовників розширюються, набуваючи структури безсполучникового чи сполучникового складного речень, напр.: *Валерій Коровій: «Хочете побачити успішну людину – шукайте*

оптиміста!» (ВГ, 10.02.2017, с. 4); *Михайло Луценко: «Транспорт – це галузь, у якій сам Бог велів бути в постійному русі»* (ВГ, 03.11.2017, с. 3); *Психолог Світлана Ройз: «Дитина не вчитиметься там, де їй страшно»* (ВГ, 16.06.2017, с. 6). Умістивши до структури заголовка квант змісту публікації, улюблений вислів співрозмовника, журналіст не лише деталізує заголовок, а й експресивізує його. Нерідко такі заголовки розгортаються у великі заголовкові комплекси з конкретизацією змісту бесіди, експрес-інтерв'ю чи ексклюзивного інтерв'ю в ліді-абзаці чи зачині публікації, пор.: заголовок *Лариса Білозір: «Ми реагуємо на звернення громадян, тому започатковуємо ініціативу «Лікар у село»* (В, 18.07.2018, с. 3) і лід-абзац: *Депутат Вінницької обласної ради, голова ГО «Життя та розвиток громад» Лариса Білозір ініціювала соціальну акцію «Лікар у село», яка покликана спростити доступ до медичних послуг мешканців сіл.*

У мові вінницьких газетних видань спостерігаємо тяжіння до заголовків, побудованих за специфічною моделлю безсполучникового складного речення, у якому перша предикативна частина стверджує, констатує певний факт, а друга – слугує риторичним запитанням чи спонуканням до дії. Напр.: *Торгівля з асфальту: «стихийне лихо» чи «узаконене» беззаконня?* (В, 27.06.2018, с. 3); *Жіночий бізнес: феномен чи норма?* (В, 04.05.2018, с. 3); *Ринок праці для молоді: на що розраховувати молодим вінничанам?* (В, 20.06.2018, с. 4); *Паливо з відходів: шкоди не буде?* (В, 05.07.2017, с. 1); *Добро стукає у ваші серця: впустіть!* (В, 11.04.2018, с. 3). За допомогою двокрапки автори газетних публікацій логічно виокремлюють обидва компоненти висловлення, увиразнюють, актуалізують їх. Рекламний характер таких заголовків посилює питальна чи оклична інтонація.

Найважливішими чинниками сучасних газетних статей Вінниччини є дохідливість, зрозумілість, конкретність, до яких зазвичай прагнуть журналісти. Особливо цінні й помітні ці ознаки в заголовках, підтвердженням чого слугують заголовки у формі безсполучникового складного речення з відношенням умови: *Немає хлорки – не буде й води!* (В, 20.07.2018, с. 1); *Буде*

школа, буде село (В, 04.07.2018, с. 1); *Менше чаду, більше кисню* (В, 13.07.2018, с. 2); *Захочеш – заробиш, не вмієш – навчать* (ВГ, 22.09.2017, с. 7). Лаконізм чітко сформульованої думки надає подібним висловленням афористичності. Саме такі речення-заголовки викликають інтерес у читача.

Спостережено також нову тенденцію до поширення в мові місцевих газет ускладнених заголовкових комплексів, які надають читачеві альтернативу найбільш прийняттого варіанта оформлення змістової сутності публікації. Такі незвичні заголовки двокомпонентні: поєднують у собі складне й просте речення чи два складних, оформлених за допомогою розділового сполучника *або*: *Села жевріли, допоки не об'єдналися, або Чи стане Тульчин культурною Меккою Вінниччини?* (В, 06.04.2018, с. 4); *Обережно: промосковські політтехнології, або Кому вигідно протиставляти Шевченка й героїв Небесної сотні* (ВГ, 22.12.2017, с. 3); *«Єднаймося – гуртом легше», або Чому Якушинці ніколи не будуть частиною Вінниці* (ВГ, 24.11.2017, с. 3); *Ігри, в які люди грають восени, або Деструктивні звички, що призводять до хвороб* (ВГ, 27.10.2017, с. 8). Перша частина такого заголовка більш загальна, друга – конкретніша, уточнювальна, що й інтригує читача.

Як засвідчує обстежений матеріал, більшість публікацій на шпальтах досліджуваних газет оформлено з використанням не лише заголовка, а й підзаголовка, ліду, зачину, тобто цілісного заголовкового комплексу. Напр.: (заголовок) *Про безробітних, вакансії, роботодавців та спільну соціальну відповідальність* (лід) *розповідає директор Правобережного районного центру зайнятості міста Вінниці Світлана Кривенко* (В, 20.06.2018, с. 2); (заголовок) *Свою набережну*, (лід) *затишну та акуратну матиме невдовзі Чечельник* (В, 30.05.2018, с. 1); (заголовок) *Цвітуть іриси* (лід) *в знаменитій долині, що в Мурованокуриловецькому районі* (В, 30.05.2018, с. 1); (заголовок) *Три школи – в один день* (лід-абзац) *відкриваються на Вінниччині. Це будуть сучасні, добре обладнані заклади з тотожними умовами навчання в початкових класах* (В, 11.07.2018, с. 3). За допомогою ліду, який продовжує заголовок, представляє

читачам статтю, приваблює їхню увагу, зорієнтовує в змісті, журналіст досить уміло «просовує» ту чи ту новину у свідомість читача.

Зрідка натрапляємо на досить конкретизовані, інформативно-зорієнтовані ліди на зразок: (заголовок) *Госпітальний округ: бути чи не бути* і (лід-абзац) *Чи потрібна реформа медичної галузі? Чи доцільно впроваджувати сімейну медицину та який це дасть результат? Чому для медичної реформи використовують європейський варіант? Які етапи передбачає реформа? Що таке госпітальний округ і які критерії його створення? Чому не зберегти ту мережу, яка нині функціонує? Чи закриватимуть лікувальні заклади? Такі запитання ставить громадськість сьогодні* (ВГ, 10.02.2017, с. 1). Як бачимо, в заголовку опинилися лексеми з найбільшим комунікативним навантаженням, до того ж, друга його частина є прецедентним феноменом, що посилює рекламний характер такого заголовка. За допомогою низки питальних речень, якими конкретизовано зміст публікації, журналіст спонукає читача до ознайомлення з ним, з тим щоб отримати відповідь хоч на деякі з окреслених запитань, на конкретному прикладі з'ясувати сутність основних етапів проведення медичної реформи.

Аналогічну функцію виконують і підзаголовки, які можуть розміщуватися не лише в постпозиції до заголовка, а й у препозиції, чим також привертають увагу. Пор.: (заголовок) *Подвійне свято в Обухові* (підзаголовок) *Відкрили водогін і відзначили День села* (В, 18.07.2018, с. 7); (підзаголовок) *Співробітники Служби безпеки України блокували на Вінниччині відшкодування податків майже на тридцять мільйонів гривень підприємству, яке фінансує терористичну організацію «ЛНР»* (заголовок) *Чужі серед своїх* (В, 04.07.2018, с. 4).

Аналіз журналістської практики – газет «Вінниччина» і «Вінницька газета» за 2017–2018 рр. – засвідчує також, що дедалі частіше журналісти вдаються до задоволення комунікативних потреб читачів шляхом використання в ролі заголовків образних, стилістично забарвлених синтаксичних структур. Образності, експресивності досягають здебільшого тоді, коли до складу таких

конструкцій уводять подібні за змістом і звучанням слова (створюють умисну тавтологію), однакові лексеми, що повторюються, пароніми – задля гри слів (виникає каламбур) і под.: *Чи можливе неможливе* (лід) *а саме – повернути молодість?* (В, 20.07.2018, с. 8); *Грай, водограй!* (В, 13.07.2018, с. 7); *Свої до своїх зі своїм* (В, 09.05.2018, с. 7); *У межах безмежного* (ВГ, 08.12.2017, с. 20); *Василь Кобець – невтомний і багатотомний* (В, 13.06.2018, с. 9); *Культура платна й безплатна* (В, 08.06.2018, с. 3); *Прийшли на урок послухати рок* (ВГ, 03.11.2017, с. 15); *Гармонія «гормонії»* (ВГ, 16.06.2017, с. 11); *Нашого цвіту по всьому світу* (ВГ, 17.02.2017, с. 20).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Отже, різний характер синтаксичних й експресивно-стилістичних конструкцій у ролі заголовків газетних публікацій вінницьких видань зумовлений неоднаковою настановою редакції, багатовекторними інтенціями журналістів, орієнтацією викладу на різні читацькі аудиторії (за віком, соціальним статусом, професією тощо), а також пов'язаний з усталеними традиціями газет «Вінниччина» і «Вінницька газета».

Як засвідчує обстежений матеріал, журналісти місцевих видань у ролі заголовків найактивніше використовують прості двоскладні й односкладні речення неповної будови як структури з виразним комунікативно-інтенційним змістом та складні сполучникові й безсполучникові речення, які слугують оптимальними засобами різнопланової характеристики осіб, предметів, подій та інших реалій інформативного простору.

Активністю вирізняються еліптичні речення як заголовки газетних статей, у яких елімінації підлягають передусім присудки. Новою виявилася тенденція до зростання кількості заголовків з пропущеними підметами, що дає змогу актуалізувати інформаційно вагоміші означальні чинники суб'єкта чи об'єкта розповіді.

Заголовкові конструкції «питання-відповідь», введені до газетного контексту з розмовного синтаксису, у мові місцевої періодики зазнають трансформації: другий компонент згаданої моделі дедалі частіше набуває

спонукального характеру, що не лише експресивізує виклад, а й інтимізує його, надає невимушеності, наближає до читача.

Новою є тенденція до поширення в мові місцевих газет незвичних двокомпонентних заголовків, які поєднують у собі складне й просте речення чи два складних, оформлених за допомогою розділового сполучника *або*.

Найвищої стилістичної конотації в різноструктурних заголовках досягають повторенням стрижневих слів, обіграванням лексичних одиниць, створенням каламбурів. Такі лінгвістичні процеси в заголовкових комплексах є новими в медіапросторі Вінниччини. Вони засвідчують оновлення структури й семантики заголовкових комплексів, набуття ними стилістично виразних, конотованих рис.

Перспектива подальших досліджень заголовкових комплексів пов'язана з виявом синтаксичних і функціональних особливостей заголовків інших структурних різновидів, що уможливить комплексну презентацію об'єкта дослідження в стилістико-синтаксичному плані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голоюх В. І. Еліптичні речення з невербалізованими головними членами / В.І. Голоюх // Мовознавство. – 1982. – № 1. – С. 21 – 26.
2. Богатько В.В. Явища еліпсису в мові сучасної української публіцистики: дис. ...кандидата філол. наук: 10.02.01 / Богатько Валентина Василівна. – Вінниця, 2005. – 176 с.
3. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: [монографія] / І. Я. Завальнюк. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 400 с.
4. Кульбабська О. Стилiстичнi характеристики заголовка як прагматичного знака журналістського тексту / Олена Кульбабська, Ірина Остафійчук // Актуальні проблеми синтаксису: міжнар. наук. конф., 19–21 жовт. 2006 р.: матеріали конф. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 298 – 303.
5. Лазаренко С. В. Засоби та форми репрезентації зв'язності в газетному тексті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. В. Лазаренко. – Київ, 2007. – С. 10 – 18.

6. Лютая А. А. Современный газетный заголовок: структура, семантика, прагматика: дис. ...кандидата филол. наук: 10.02.01 / Лютая Анна Алексеевна. – Волгоград, 2008. – 164 с.

7. Попов А.С. Синтаксическая структура современных газетных заглавий и ее развитие / А.С. Попов // Развитие синтаксиса современного русского языка. – Москва: Наука, 1966. – С. 95 – 126.

8. Ронгинский В. М. Синтаксические модели заголовков и их использование в различных стилях речи: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / В. М. Ронгинский. – Киев, 1965. – 20 с.

9. Сафонов А. А. Актуализация газетного текста (К проблеме газетных заголовков): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.01.10 «Журналистика» / А. А. Сафонов. – Москва, 1974. – 19 с.

10. Сафонов А. А. Стилистика газетных заголовков / А. А. Сафонов // Стилистика газетных жанров / Под ред. Д. Э. Розенталя. – Москва: Изд-во МГУ, 1981. – С. 205 – 216.

11. Фатина А. В. Функционирование заголовочных комплексов в современной российской газете (стилистика-синтаксический аспект): дис. ...кандидата филол. наук: 10.02.01 / Фатина Анна Валерьевна. – Санкт-Петербург, 2005. – 248 с.

12. Швец А.В. Публицистический стиль современного русского литературного языка (О некоторых особенностях современной газетной речи и тенденциях ее развития) / А.В. Швец. – Киев: Изд-во при КГУ изд. объедин. «Вища школа», 1979. – 127 с.

13. Юлдашева Л. П. Структурно-семантичні та прагматичні особливості заголовків художніх творів кінця XX – початку XXI ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. П. Юлдашева. – Черкаси, 2018. – 20 с.

Zavalniuk I. New structural-semantic and stylistic characteristics of syntactic units as the text headlines of modern Ukrainian newspapers (on the material of the periodical press of Vinnytsia region)

The article analyzes the headlines built on the model of simple (two-member and one-member) and complex (syndetic and asyndetic) sentences. Their functional specificity in the language of Vinnytsia newspapers is outlined, and new peculiarities and trends are determined. The stylistic and communicative-pragmatic manifestations of syntactic units as the headline complexes of Vinnytsia newspaper publications are established against the background of the previous trends of their functioning.

Key words: headline, headline function, simple sentence, complex sentence, new tendencies, the language of modern Vinnytsia newspapers.